

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

764

• משיחות רשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין זללה"ה •

פניני חיזוק על הברייתא בריש פרק שנו חכמים "כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה"

רגל הראצייט השלישי למרן רבינו זללה"ה - י' סיון תשפ"ו

עומדים אנו בסוף השנה השלישית מעת חשכו המאורות ונעלה הענן בפטירת רבינו הגדול זללה"ה, ועדיין הומה הלב בזכרון הימים אשר זכינו לשמוע דברי תורתו ומוסריו תמידין כסדרן, ובפרט בימי המועדים היה מפליא ומרומם בהבנת עניינו של יום וקיומו כהלכה מתוך עסק התורה הקדושה וקיום המצוות.

ודבר בעתו מה טוב לקראת חג השבועות זמן מתן תורתנו, ליקטנו מדבריו על הברייתא באבות פרק ששי 'רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה', ופעמים רבות האריך בזה בשיחותיו, והיה מבאר ומטעים הדברים אחד לאחד: נקרא רע, אהוב, אוהב את המקום, אוהב את הבריות --- ונותנת לו מלכות וממשלה --- ומגדלת ומרוממתו על כל המעשים, וראו בחוש איך שנתקיימו הדברים בו בעצמו בשלמות גדולה ומופלגת, וראה מה שהבאנו בגיליון זה מחתנת הגאון רבי אברהם ישעיהו אדלר שליט"א.

ובחדש סיון תשס"ח התפעל ואמר בפני התלמידים בשיעור היומי לקראת חג השבועות: הנה רבים מחפשים סגולות להצלחה בתורה, אבל לשם מה צריכים סגולות, הרי כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה שזה יותר מסגולות, ואילו סגולות לא תמיד מועילות, ואם אין זכויות לא תועיל סגולה, כי סגולה אינה עוזרת במאה אחוז, אבל יש דברים שהם מאה אחוז, ומי שעוסק בתורה לשמה זה דבר בטוח במאה אחוז שיש סייעתא דשמיא, כמו שמבטיח התנא זוכה לדברים הרבה. עכ"ד.

והננו בתפילה שיהיו הדברים לתועלת הרבים להגדיל תורה ולהאדירה, וזכותו יגן עלינו ועל כל ישראל.

רבי מאיר אומר, כל העוסק בתורה לשמה, זוכה לדברים הרבה. ולא עוד, אלא שכל העולם כלו כדאי הוא לו. נקרא רע, אהוב, אוהב את המקום, אוהב את הבריות, משמח את המקום, משמח את הבריות. ומלכשתו ענוה ויראה, ומכשרתו להיות צדיק חסיד ישר ונאמן, ומרחקתו מן החטא, ומקדחתו ליידי זכות, ונהנין ממנו עצרה ותושיה בינה ונבוכרה, שנאמר (משלי ח) לי עצרה ותושיה אני בינה לי גבורה. ונותנת לו מלכות וממשלה וחוקר דין, ומגליל לו רזי רחוקה, ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק, ורזי צנוע וארך רוח, ומוחל על עלבונו, ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים:

אצל רבי חיים קניבסקי • מלכות וממשלה להתגבר על כל היצרים • כוח ממשלה על טבע הבראה • ממשלה והשפעה • אחרי תיקון המידות.

ומגליל לו רזי תורה
גילוי סודות התורה לרבינו הגר"א • על הכרת החזון איש בענייני רפואה.

ונעשה כמעין המתגבר
מעין המתגבר רק אחרי אהבת הבריות • 'לב טוב' זכות להיות מעין המתגבר.

והוי צנוע וארך רוח
דרגות גבוהות במידות מכוח התורה • רבי עקיבא היה צניע ומעיל קודם שלמד • הלומד עם מידות טובות בודאי גדל בתורה • מדוע לא כולם נעשים כמו רבי עקיבא • בדרגתו מוכרחים להתחיל עם עסק התורה.

ומוחל על עלבונו
שיא השלמות שבא על ידי תורה • דרגת נעלבים ואינם עולבים מכוח התורה.

ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים
התורה מקדשת יותר מכל המצוות • עסק התורה קרבת אלוקים הגדולה ביותר • לנצל כל רגע להידיבק בקדושת התורה.

משמח את המקום משמח את הבריות
משמח את המקום ואחר כך את הבריות • משמח הבריות זכות להיות בן העולם הבא • דרגת משמח את הבריות בתוך הישיבה.

ומלכשתו ענוה ויראה
תורה ענוה ויראה מוסיפים זה לזה • דרגת 'מלכשתו' דבקות ביראה ובענוה • 'מלכשתו' - שהענוה והיראה ניכרים עליו • להתחיל בתורה, ולהוסיף ענוה ויראה.

ומכשרתו להיות צדיק
מכשרתו - כמו הכשרות והגעלת כלים • התורה מקדשת ומביאה לכוונה בתפילה.

צדיק חסיד ישר ונאמן
צדיק כפי הדין, וחסיד לפני משורת הדין • ישר - שעקר לגמרי את היצר הרע • חסיד עושה רצון השם לא לשם שכר • ישר ונאמן דרגות גבוהות של שלמות.

ונהנין ממנו עצרה ותושיה
עצרה ותושיה - אצל מרן הקהילות יעקב.

ונותנת לו מלכות וממשלה
מלכות ברצון וממשלה בכפייה • מלכות וממשלה -

כל העוסק בתורה לשמה
כל העוסק - גם בלי כישרונות • כל לימוד של דברי תורה • גם לפני שלמות במ"ח קניינים • ההבדל בין לשמה בתורה למעשי המצוות • לימוד בסקרנות נקרא לשמה • לימוד בהרגשה שעוסקים בתורת השם • המתיקות והסקרנות נותנים כוח לעוסק בתורה.

זוכה לדברים הרבה
דברים למעלה מהשגתנו שאי אפשר לכותבם • ללמוד לשמה ולא לשם הדברים הרבה.

כל העולם כלו כדאי הוא לו
תכלית הבראה לצורך עוסקי התורה • גילוי כבוד שמים בבראה על ידי עסק התורה.

נקרא רע אהוב
דרגת רעות והתעניינות בזולתו • בזכות הרעות נעשה אהוב על כולם • זוכה ונקרא רע עם הקב"ה • רע אהוב - ב' מדרגות או אחת • הלומד מתוך הדחק אהוב להקב"ה.

אוהב את המקום אוהב את הבריות
אהבת השם ממש יותר מאהבת תורה • סייעתא דשמיא לדרגות גבוהות באהבת השם • אהבת המקום יותר קלה מאהבת הבריות.

כל העוסק בתורה לשמה

כל העוסק – גם בלי כישרונות

כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, זה נאמר על כל מי שעוסק בתורה לשמה, ולא מוזכר שצריך להיות בעל כישרון או עליו, אלא כל אחד ואחד, אפילו פחות כישרוני, ואפילו שאינו כישרוני.

והדברים ידועים שיש כאלה שבצעירותם לא היו בעלי כישרונות וגדלו והצלחו מאד, והכרתי כאלה שנחשבו בחיידר לחלשים, אבל היו בעלי מידות טובות ועסקו בתורה בהתמדה, וההורים ריחמו עליהם שהם ילדים כל כך טובים וחבל עליהם ומה יהיה איתם שאינם בעלי כישרונות, ולבסוף הם נעשו אברכים מצוינים שבמצוינים! כי צריך רק לעסוק בתורה לשמה, והיינו בלי חשבונות, ומתוך מידות טובות, ובזה זוכים להצלחה גדולה מאד.

כל לימוד של דברי תורה

כל העוסק, זה נאמר על כל לימוד של דברי תורה, ואפילו גמרא עם רש"י או חומש עם רש"י, כל דברי תורה שעוסקים ולומדים בדבקות בתורה, זה מקדש את האדם ונותן מדרגות גדולות מאד.

גם לפני שלמות במ"ח קניינים

כל העוסק, לא מוזכר שזה צריך להיות לאחר המ"ח דברים שהתורה נקנית בהם, ומשמע שאפילו קודם שהגיע לשלמות במ"ח קניינים, על ידי שעוסק בתורה לשמה כבר זוכה לדברים הרבה!

ההכרל בין לשמה בתורה למעשי המצוות

מהו **תורה לשמה**: מפורש בגמרא (נדרים 30, א) עשה דברים לשם פעלם ודבר בהם לשמם, ופירש הרא"ש שם: עשה דברים לשם פעלם – לשמו של הקב"ה שפעל הכל למענהו, ודבר בהן לשמן – כל דיבורך ומשאך בדברי תורה יהיה לשם התורה כגון לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלפל ולא לקנטר ולהתנאות, עכ"ל.

והיינו שמצוות צריך לעשות לשם פעלם – לשם הקב"ה שפעל הכל וציווה על המצוות, אבל ודבר בהם – דברי תורה צריכים ללמוד לשמן – לשם דברי התורה עצמם, כדי לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלפל.

והטעם שבדברי תורה לא לומדים 'לשם פעלם' כמו במעשי המצוות, כי בשעת הלימוד צריך להתרכז עם כל מחשבתו במה שלומד, ואמנם קודם הלימוד צריך לדעת שיש מצוה וחובב ללמוד, ואסור להתבטל, ואם יהיה ביטול תורה ח"ו יהיה גיהינום, אבל בשעת הלימוד אין לחשוב על הגיהינום, כי אם יחשוב על זה לא יוכל להתרכז בלימודו.

וזהו עוסק בתורה **'לשמה'**, שאוהב ללמוד כי זה מעניין ומושך אותו, לדעת את הידיעות שבתורה ולהבין אותם, כי יש ידיעות פשוטות ויש הבנת הדברים, וגם 'להוסיף לקח ופלפל', היינו עוד דברים המתחדשים, עוד טעמים ועוד קושיות ותיורוצים, שזה תענוג והטעם נמשך לזה, וכשלומד כך בשביל התענוג שבתורה זה נקרא לשמה.

לימוד בסקרנות נקרא לשמה

הנפש החיים (ד, א) הביא מדברי הרא"ש כי **תורה לשמה** היינו ללמוד מתוך התעניינות, והיינו כמו שכתב רש"י בפרשת קריאת שמע, שמוזכר שם שני פעמים 'היום': אשר אנכי מצוה היום, מצווה אתכם היום, ופירש רש"י בשני המקומות, כי דברי תורה צריכים להיות 'כדיטוגמא חדשה', 'כחדשים', והיינו כמו חוק חדש מהמלך, שכולם רוצים לדעת מהו החוק, ומתעניינים בזה, ואפילו מי שאין זה נוגע לו למעשה, אבל זה מעניין, כי יש טעם של סקרנות.

כך גם בתורה צריכים ללמוד מתוך סקרנות לדעת מה הם דיני התורה, מה הגמרא אומרת ומה התוספות אומרים. זה הדין והחובב, וזה נקרא **תורה לשמה**, ללמוד מתוך סקרנות, שמעניין, ודבר שמעניין אינו קשה.

לימוד בהרגשה שעוסקים בתורת השם

ובאמת זה ברור שאין ללמוד סתם מתוך סקרנות, ומי שלומד רק מתוך סקרנות כפי שיש סקרנות לדעת שאר חכמות או לקרוא סיפור מעניין אין לזה המעלה והחשיבות של תורה, מפני שלימוד התורה צריך להיות מתוך הרגשה שלומדים תורת השם ומקיימים הלכות תלמוד תורה, אלא שיחד עם זה צריכים ללמוד בצורה המושכת את הלב.

ויש רבים שבאים לשאול כיצד ללמוד ומה ללמוד, והתשובה מבוארת בדברי רש"י הללו, שיש ללמוד באופן היותר מעניין ומושך את הלב, כי ככל שהלימוד הוא יותר מתוך התעניינות, הרי זה מרתק יותר, וממילא הראש שקוע ומרוכז יותר בתורה, וככל שאדם לומד יותר בדבקות ובריכוז יותר גדול, הרי זה מקדש ומטהר יותר את הנשמה, כמו שכתב הרמב"ם בסוף הלכות מקוואות שהתורה נקראת 'מי הדעת', ולימוד התורה מטהר את האדם על ידי שמוקף כולו בקדושת התורה ושקוע בזה בלי היסח הדעת.

המתיקות והסקרנות נותנים כוח לעוסק בתורה

ויש עוד ענין בתורה, שדברי תורה מתוקים מדבש (תהלים יט, יא), יותר מדבש, כי דבש אם אוכלים ממנו הרבה זה נמאס, ואילו בתורה יש מתיקות שאינה נפסקת, ואדרבה ככל שלומדים יותר המתיקות גדולה יותר, ועל זה מבקשים בברכות התורה "והערב נא השם אלוהינו את דברי תורתך בפנינו", שזוכה להרגיש את הערבות והמתיקות שבתורה, ועל ידי הערבות אין הלימוד קשה, ואפשר יותר לעסוק בתורה.

והם שתי סיבות הנותנות את האפשרות מצד הטבע לעסוק בתורה: הסקרנות, והמתיקות בדברי תורה. וכשלומדים באופן כזה, מתוך סקרנות והרגשת מתיקות התורה, וגם זוכרים שלומדים תורת השם ומקיימים הלכות תלמוד תורה, זוהי תורה לשמה, ובזה אפשר לזכות לכל המעלות של העוסק בתורה לשמה.

זוכה לדברים הרבה

דברים למעלה מהשגתנו שאי אפשר לכותבם

יש מפרשים שהכוונה על הדברים המוזכרים בהמשך, שנקרא ר"ע אהוב אוהב את המקום וכו'. אמנם יש מפרשים שזה דברים אחרים שאי אפשר לפרט ולפרש אותם, כי הם דברים גדולים מאד למעלה מהשגתנו.

וכך כתב ברוח חיים: **זוכה לדברים הרבה** מלבד מה שחושב לקמן בהמשנה וכו', ויתבאר עוד זוכה לדברים הרבה על פי מה שאמרנו ח"ל (ברכות לז, א) על פסוק (ישעיה סד, א) "עין לא ראתה אלוהים וזלתי יעשה למחכה לו" כי כל מלאכי מעלה ושום נביא או חוזה לא השיגו השכר הגדול הגנוז לעוסקי בתורה לשמה, וזה שאמרנו סתם זוכה לדברים הרבה כי אינם דברים המושגים לכתוב איכותם, עכ"ל.

ללימוד לשמה ולא לשם ה'דברים הרבה'

העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, אבל יש בזה תנאי, שילמד **'לשמה'**, ומשמע לכאורה שאם הוא לומד בשביל ה'דברים הרבה' כבר אינו זוכה לזה, כי זה נקרא שלא לשמה!

השלום בעולם בזכות לומדי התורה לשמה

אמרו חז"ל (סנהדרין צט, ב) כל העוסק בתורה לשמה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה. אדם אחד שעוסק בתורה לשמה, עושה שלום בשמים וגם למטה בארץ, שבזכותו אין מלחמות ואין מריבות, בין שרי האומות בשמים, וגם למטה בארץ יהיה רק שלום בלי מלחמות.

ולכאורה הרי רואים בזמנינו שיש רבים העוסקים בתורה לשמה, ועדיין יש מלחמות ואין שלום למטה, וגם למעלה אין שלום כנראה, ומדוע זה כך, הרי עוסקים בתורה לשמה.

ונראה בזה על פי מה שאמרו (ברכות סד, א) אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך לימודי השם ורב שלום בניך אל תקרי בניך אלא בוניך, והיינו שתלמידי חכמים בזה שהם עוסקים בתורה הם מרבים שלום בכל העולם, ויש לדקדק הלשון 'וכל' בניך לימודי השם, דהיינו שבזמן שכל כלל ישראל 'כולם' עוסקים בתורת השם, אזי זה משפיע שיהיה 'הרבה' שלום בעולם כמו שכתוב 'ורב' שלום בניך, אבל אם רק חלק מכלל ישראל עוסקים בתורה ולא כולם, אזי זה משפיע רק מקצת שלום בעולם, ולא רוב שלום.

ואם כן השלום בעולם תלוי כפי היחס והכמות של לומדי התורה, שאם יש הרבה תלמידי חכמים העוסקים בתורה, הם משפיעים שיהיה הרבה שלום בעולם, וזה הביאור במה שאמרו כל העוסק בתורה לשמה משים שלום בפמליא של מעלה וכו', שכל אדם יחיד שעוסק בתורה הרי הוא משפיע ומוסיף שלום בעולם, אבל הכמות של השלום תלויה בכמות עוסקי התורה, וככל שיהיו יותר לומדי תורה יתרבה השלום בכל העולם.

ולכן בימינו אף על פי שיש כאלה שעוסקים בתורה לשמה, מכל מקום כיון שלא כל כלל ישראל עוסקים בתורה, לכן יש רק מקצת שלום בעולם ולא רוב שלום, ומה שיש כיום מקצת שלום, שאנו יכולים לשבת ולהגות בתורה בלי הפרעות, זהו בזכות תלמידי החכמים שעוסקים בתורה ומרבים שלום בעולם, ואמנם אנו מתפללים ומבקשים 'שלום רב על ישראל עמך תשים לעולם', שיתרבו עוסקי התורה, ונזכה שיתקיים בנו 'רב שלום בניך'!

שאינו לומד מאהבת התורה עצמה, אלא מפני שרוצה דברים הרבה, ורוצה את המדרגות המיוחדות של רזי תורה ומעיין המתגבר, וכשלומד בשביל זה כבר לא יזכה לזה, ורק כשעוסק בתורה 'לשמה' - שאינו חושב על עצמו ועל המעלות והמדרגות המיוחדות שישגי, אלא לומד מפני שאוהב ללמוד, מאהבת תורה! והו' תורה לשמה ובה **יזכה לדברים הרבה**.

כל העולם כולו כדאי הוא לו

תכלית הבריאה לצורך עוסקי התורה

כל העולם כולו כדאי הוא לו. פירש רש"י, כלומר שנברא בשבילו וכן הוא אומר כי זה כל האדם (קהלת יב, ג), ע"כ. והיינו כי הרי העולם נברא עם תכלית ומטרה, ולכל דבר שנעשה בעולם יש מטרה, והמטרה של כל הבריאה כולה כדאי היא בשביל אדם אחד שעוסק בתורה, שבשבילו יש צורך בכל הבריאה, וכל העולם כולו, עם כל העולמות שיש בעולם, כדאי שיהיו קיימים בשבילו.

והיינו כמו שהאריך הרמב"ם בהקדמה לפירוש המשניות, שתכלית הבריאה וכוונת הבורא בכל הבריאה היא בשביל האדם, שהוא מבחר כל היצורים, ובשבילו צריכים את כל הבריאה, ויש דברים שאנו יודעים מהו הצורך בהם לאדם, כגון השמש והאוויר והמים והמזון, ויש דברים שלא מבינים למה הם נבראו, והם סודות הבריאה, כי באמת האדם צריך בשביל שלמותו את כל הפרטים שיש בבריאה, וכך המציאות, שאמנם אנו לא מבינים את הכל, אבל במשך הזמן מתגלים הרבה דברים וגם בחכמת הטבע מוצאים ומגלים דברים מה שהם צורך האדם.

גילוי כבוד שמים בבריאה על ידי עסק התורה

ולצורך איזה אדם נברא העולם? לצורך האדם השלם שמקיים את תכלית האדם ועוסק בתורה לשמה, כי תכלית כל הבריאה הוא לכבוד שמים, כמו שאמרו בסוף פרקי אבות כל מה שביל הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו, שכבוד שמים הוא התכלית של כל הבריאה, ותכלית גילוי כבוד שמים בשלמות הוא על ידי התורה, שעוסקים בתורה, ומקיימים את התורה על ידי שלומדים ויודעים מה שצריך לקיים, ולכן כל העולם כדאי הוא בשביל האדם העוסק בתורה לשמה, שהוא מקיים את תכלית הבריאה ומתגלה כבוד שמים על ידו.

ורש"י מביא את הפסוק בקהלת "סוף דבר הכל נשמע את האלוקים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם", ודרשו חז"ל במסכת ברכות (ו, ג) מאי כי זה כל האדם? אמר הקב"ה כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה, דהיינו שכל העולם נברא בשביל האדם הזה שעושה את מה שצריך, את האלוקים ירא ואת מצוותיו שמור, וזהו מה שאמרו על העוסק בתורה לשמה **שכל העולם כדאי הוא לו** ונברא בשבילו.

והרמב"ם שם הביא עוד בזה את מה שאמרו (שם ה, א) מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד, וצריך ביאור וכי זהו הדבר היחיד שיש להקב"ה בעולמו ואין עוד שום דבר חוץ מארבע אמות של הלכה? אלא ביאר הרמב"ם שכוונת הגמרא שזה 'תכלית' כל העולם, ארבע אמות של הלכה, וזהו שאמרו על העוסק בתורה לשמה, שבזה מגיעים לתכלית, והוא כבוד שמים הגדול ביותר שיכול להיות.

נקרא רע אהוב

דרגת רעות והתעניינות בזולתו

תחילה מוזכר **רע** ואחר כך **אהוב**, מפני ששייך להיות רע גם אם אינו אהוב, שנעים לכל אחד לשוחח איתו.

ומצינו בגמרא (ברכות יב, א) שיש ארבע מדרגות: "אהבה אחווה שלום ורעות", אהבה היא אהבת הבריות, ואחווה היא אהבה יותר חזקה, כמו אהבה

שזו מדרגה יותר גדולה, ונמצא לפי זה, שהאברכים, שעוסקים בתורה מתוך הדחק, זכותם עצומה מאד! וכשעוסקים בתורה מתוך הדחק זוכים להיות אהובים!

אוהב את המקום אוהב את הבריות

אהבת השם ממש יותר מאהבת תורה

אחרי שהוא כבר אהוב וממשיך לעסוק בתורה לשמה, זוכה למדרגות נוספות, שנעשה גם **אוהב את המקום**, עם אהבת השם.

ואף על פי שכבר מתחילה היה עוסק בתורה לשמה מתוך אהבת תורה, אבל אהבת תורה היא רק 'ענף' מאהבת השם כמו שביאר המסילת ישרים (פרק יט) שהשמחה בתורה ובמצוות היא ענף מאהבת השם הטמונה בעומק לב האדם, ואילו 'אוהב את המקום' זה אהבת השם ממש, שהאהבה פורצת ויוצאת אל הפועל.

סייעתא דשמיא לדרגות גבוהות באהבת השם

על ידי שעוסק בתורה לשמה זוכה לאהבת השם, שהיא דרגה גבוהה מאד, וצריכים סייעתא דשמיא מיוחדת על זה, כמו שביאר בחובות הלבבות (שער אהבת השם) שיש דרגות באהבת השם שאי אפשר להשיגם בדרך הטבע כלל, והם למעלה מן הטבע, והעוסק בתורה לשמה זוכה לסייעתא דשמיא בזה.

אהבת המקום יותר קלה מאהבת הבריות

מוזכר כאן תחילה **אוהב את המקום** ואחר כך **אוהב את הבריות**, וכן בסדר הדברים שהתורה נקנית בהם, וממה שסידר התנא כן מוכח שיותר קשה להיות אוהב את הבריות מאשר אוהב את המקום, ויכול להיות שהוא כבר רע, ואהוב, ואוהב את המקום, אבל עדיין אוהב את הבריות זה עוד דרגה.

והטעם בזה מפני שאהבת השם היא אהבה טבעית, שבאה מתוך הכרת הטוב, מתוך אמונה, שאדם יודע שהכל בידי שמים, והאוהב הכי גדול שיש לו בעולם זה הקב"ה, שדואג לו כל חייו, וכל מה שיש לו, כל הכוחות שלו וכל החיים שלו וכל הדברים הטובים שיש לו זה בהשגחה מן השמים, וכיון שהקב"ה דואג לו כל כך ממילא בדרך הטבע יש אהבה אליו, מתוך הכרת הטוב, וזה דבר טבעי מאד.

אבל אהבת הבריות היא דרגה יותר גדולה, כי מצד הטבע אין סיבה לאהוב סתם אדם שלא עשה לו שום טובה, שאין בלבו הכרת הטוב אליו ומדוע לאהוב אותו, ואמנם יש טבע של אהבת הבריות שדואגים ומצטערים כשכואב למישהו, אבל אהבה לעשות איתו חסד ולהיטיב לו זו דרגה יותר גבוהה, ומדוע להיטיב איתו אם לא חסר לו כלום, וחייב אהבת הבריות הוא גם בלא שתהא שום סיבה מיוחדת לאהוב אותו, ולכן זה יותר קשה.

והדרך להגיע לזה היא על ידי עסק התורה לשמה, ואמנם זה תלוי כיצד ובאיזה אופן עוסקים בתורה, וצריך להיות עסק בשלמות, עסק ממש, שהוא מרותק לתורה! וכפי דרגת הדבקות בתורה זוכים לאהבת הבריות.

משמח את המקום משמח את הבריות

משמח את המקום ואחר כך את הבריות

משמח את המקום משמח את הבריות, גם כאן נזכר קודם משמח את המקום ואחר כך את הבריות, כי יותר קשה לשמח

משפחתית, ושלוש זו דרגה נוספת, כי לפעמים יש חיכוכים גם בתוך המשפחה, ורעות היא דרגה רביעית, כי לפעמים יש אהבה ואחוה, וגם אומרים שלום זה לזה, אך אין רעות ולא מתעניינים האחד במצבו של חברו, כל אחד חי לבד, ועסוק בעיסוקים שלו, ואינו חושב על השני, וכך יכול להיות גם בתוך המשפחה, וכבר היו מעשים שראש המשפחה היה חסר לו רעות, שטען כי הוא לומד בהתמדה ואם ידבר עם המשפחה זה 'ביטול תורה'... אבל רעות היא שמתעניינים האחד במצבו של השני.

וזהו שאמרו על העוסק בתורה לשמה 'נקרא רע', והיינו שהוא ברעות עם כל אחד ואחד, ויש ידידות ניכרת בגלוי, כגון אם נוסע באוטובוס ויושב ליד מישהו, הוא פותח בשיחה עמו, שזה נותן הרגשה טובה לשני, ולפעמים יש אדם שנראה מוזר ומפחדים לדבר עמו, אבל כשיושבים ליד אדם נורמאלי זוהי רעות לדבר איתו, ולפעמים כשיושבים ליד אנשים שאינם שומרי תורה ומצוות אפשר גם להשפיע באופן זה.

זכות ה'רעות' נעשה אוהב על כולם

ועל זה אמרו '**נקרא רע, אוהב**', שהם שני חלקים זה אחר זה, ואחרי שהוא נקרא רע, הוא גם אוהב על כולם, אך קודם זה תלוי בו שהוא יראה רע, שאינו מחפש שיבואו אליו, אלא הוא עצמו הרע והידיד, ועל ידי זה הוא גם אוהב.

והיינו כמו שאמרו (נבות ג, י) כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו, וביאר בחובות הלבבות (שער יחוד המעשה פ"ה) כי זה בהשגחה, ומן השמים עושים שתהא רוח הבריות נוחה הימנו בזכות שרוח המקום נוחה הימנו, וכיון שהוא רע וידיד לבריות, בשכר זה הוא גם אוהב!

ואמנם זה גם בדרך הטבע, שמי שהוא רע נעשה אוהב, אבל זה גם שכר בהשגחה, שמן השמים הוא נעשה אוהב.

זוכה ונקרא רע עם הקב"ה

נקרא רע, היינו כמו שני רעים, שנעים מאד לשוחח ולהיות ביחד, וכלשון הכתוב (משלי יח, כד) איש רעים להתרועע.

ואמנם יש לפרש רע של הקב"ה, וכמו שאמרו חז"ל (ויקרא רבה ריש פ"ו) על הפסוק "רעך ורע אביך" זה הקב"ה, והעוסק בתורה לשמה זוכה ונקרא רע עם הקב"ה! ואחר כך זוכה לעוד דרגה, שנקרא גם **אוהב**, ואין זה הולך בבת אחת, אלא קודם נעשה רע, וכשממשיך ועוסק בתורה לשמה עם הדרגה של רע נעשה גם אוהב.

רע אוהב – ב' מדרגות או אחת

אמנם במקום אחר נכתב:

נקרא רע אוהב, יש לעיין אם זה שני דברים, שנקרא רע וגם אוהב, או שזה דבר אחד, והכוונה רע שהוא אוהב. ויתכן שזה דבר אחד כמו שמוזכרים בשבע ברכות של חתן וכלה "ישמח תשמח רעים האהובים", שזה דבר אחד – רעים האהובים, וכך גם כאן (א"ה. וכן פירש החסיד יעב"ץ).

הלומד מתוך הדחק אוהב להקב"ה

שמעתי ממרן החזון איש זצ"ל כי "תורה מתוך הדחק דער אויבערשטער האט דאס ליב", הקב"ה אוהב את זה שלומדים תורה מתוך הדחק, ומי שלומד תורה מתוך הדחק הוא אוהב להקב"ה! והרי אברכים בעלי משפחה צעירים שיושבים ולומדים, כמה גשמיות יש להם? ועוסקים בתורה מתוך הדחק, שזו זכות עצומה מאד.

ובגמרא בסוף סוטה (מט, א) אמר רב יהודה בריה דרב חייה כל תלמיד חכם העוסק בתורה מתוך הדחק תפילתו נשמעת וכי רבי אבהו אומר משביעין אותו מזיו שכניה וכי רב אחא בר חנינא אמר אף אין הפרגוד ננעל בפניו, ע"כ. וכדברי החזון איש הרי הוא אוהב להקב"ה, וכמו שאמרו כאן על מי שעוסק בתורה לשמה **שנקרא רע אוהב** וכי, ונזכר קודם רע ואחר כך אוהב,

מלכשתו' – שהענוה ודיראה ניכרים עליו

ובמקום אחר נתבאר:

מלכשתו היינו שהענוה בולטת ומורגשת עליו, כמו לבוש, וכן ביראה, רואים עליו את היראה, והוא לבוש בענוה ודיראה.

והנה על אהבה לא מוזכר שהוא 'לבוש' באהבת המקום, כי אהבה זה מדרגה פנימית, שפחות ניכרת כלפי חוץ, אבל ביראה שייך יותר שתהא הפנימיות עד כדי כך שיהא ניכר עליו.

להתחיל בתורה, ולחוסף ענוה ויראה

יש להתבונן מה הסדר, האם להתחיל מתורה, או מענוה ויראה, ומסדר קנייני התורה נראה שמוזכר קודם 'בתלמוד', דהיינו ללמוד, ורק אחר כך מוזכר 'ביראה ובענוה', לחוסף קצת ענוה ויראה ללימוד, וזה לא כל כך קשה, כי יש הרבה מחשבות של ענוה ויראה שכל אחד יכול לחשוב אותם, ועל ידי עסק התורה עם הענוה והיראה כבר מקבלים דרגה וזוכים לעוד תורה, ומכוח זה זוכים לדרגת ענוה ויראה יותר גדולה, וכמו שאמרו 'מלכשתו', דהיינו לא רק מחשבות של ענוה ויראה, אלא שהוא מלוש ומוקף בענוה ויראה.

ואמנם זה נאמר על מי שעוסק בתורה 'לשמה', דהיינו מאהבה, ולא רק מיראה, וגם צריך להיות 'עוסק' בתורה, דהיינו עסק תמידי, בלי הפסק מהעסק, ורק הפסקות לצורך העסק הם חלק מהעסק, ובזה זוכים לדרגת 'מלכשתו' ענוה ויראה. אבל בינתיים עד שיגיע לזה צריך להתחיל בתלמוד עם ענוה ויראה כפי דרגתו, ועל ידי זה במשך הזמן יוסיף עוד דרגות בתורה ובענוה ויראה, עוד תלמוד ועוד ענוה ויראה, וכל אחד מוסיף דרגה לשני, עוד תורה מוסיפה דרגה לענוה ויראה, ועוד ענוה ויראה מוסיפים דרגה לתורה, וכך הוא סדר ההתעלות.

ומכשרתו להיות צדיק

מכשרתו – כמו הכשרת והגעת כלים

בדרשות בית הלוי (ש"ת ח"ב טו) האריך כי אדם שחטא ושב בתשובה, מלבד מה שצריך תשובה על עצם מעשה העבירה, צריך גם תיקון ושינוי הטבע לעקור את השאיפה והרצון לעבירות שנכנס בו, והדרך לזה היא על ידי לימוד התורה הקדושה, שמטהרת את הנפש מכל השאיפות הרעות, כמו שאמרו (קידושין ל, ב) בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, וכמו 'תבלין' משמנה את הטעם, כך התורה מתקנת את השאיפות של הנפש לטובה.

וביאר שם כי זהו מה שאמרו כאן על העוסק בתורה לשמה **ומכשרתו להיות צדיק חסיד ישר ונאמן**, ומכשרתו היינו כמו הגעלת והכשרת כלים האסורים, שאם אדם דבוק בלימוד התורה, קדושת התורה משפיעה עליו להכשיר ולטהר את נפשו לגמרי, ולכלול מלבו הנטייה והשאיפה לחטא.

והיינו בלימוד התורה כדרך שכתב הנפש החיים (שער ד) שקודם הלימוד יתעורר במחשבות של תשובה, עם עזיבת החטא, וחרטה, עם וידוי, וקבלה לעתיד, שאז קדושת התורה משפיעה עם התשובה לעקור גם את התשוקה לחטא. וכן שמעתי מאנשים שמתעסקים עם בעלי תשובה, כי עיקר המפנה אצל בעלי התשובה ניכר כשהם מתחילים ללמוד, שקדושת התורה משפיעה עליהם, וכמו שאמרו (פתיחתא דאכ"ר ב) שהמאור שבה מחזירן למוטב.

התורה מקדשת ומביאה לכוונה בתפילה

בסידור הגר"א מביא מהשל"ה בשם קדמונים עשר עצות לכוונה בתפילה, וכתב שם שהדבר הראשון והמועיל ביותר הוא על ידי

את הבריות, וזו מדרגה ומעלה גדולה יותר כמו שנתבאר באהבת הבריות.

משמח הבריות וזכות להיות בן העולם הבא

במעלת המשמח את הבריות מסופר בגמרא (תענית כב, א) שרבי ברוקא חזואה פגש את אליהו הנביא בשוק, ושאל אותו האם יש כאן בשוק מי שהוא בן העולם הבא, והראה לו אליהו על שני אחים שהם בני העולם הבא, הלך רבי ברוקא ושאל אותם מה מעשיהם, ואמרו לו כי הם אנשים שיודעים לשמח את הבריות, והם מחפשים אם יש אדם שאין לו מצב רוח טוב ומשמחים אותו, ובשכר זה זכו להיות בני העולם הבא.

דרגת משמח את הבריות בתוך הישיבה

ודבר זה שייך לא רק בשוק, אלא בכל מקום ומקום, גם בישיבה יש כאלה שזקוקים לעידוד, אלא שבישיבה יותר קשה למצוא, מפני שכל אחד מסתיר את הקשיים שלו, ואינו רוצה שידעו שהוא סובל, כי הוא מתבייש להרגיש שהוא שונה מאחרים, ואינו רוצה להיות מסכן שירחמו עליו, ובכל ישיבה יש כאלה שהם מסכנים, בעלי שאיפות טובות, שסובלים מחלישות הדעת וכדומה, וצריכים עזרה ועידוד של מילה טובה.

וכמו שידוע ממעשים שהיו בתלמידים שגמרו בדעתם לעזוב את הישיבה, וחזרו בהם אחרי שקיבלו יחס טוב ממישהו, ומעשה היה בתלמיד שהיה שבור ובודד וכבר חשב לעזוב את הישיבה, וכשעמדו בשורה לומר 'גוט שבת' לראשי הישיבה, היה בחור שעמד מאחוריו וטפח על שכמו ושאלו לשלומם, וכשראה שיש מי שמתעניין בשלומם ומתייחס אליו בדידות החליט להישאר בישיבה, וכן היה מעשה בתלמיד שגמר בלבו לעזוב את הישיבה, וברגע האחרון קיבל איזה יחס טוב מראש הישיבה, והחליט להישאר בישיבה.

ומלכשתו ענוה ויראה

תורה ענוה ויראה מוסיפים זה לזה

מבואר שהתורה עצמה מתקנת את האדם ומביאה לידי **ענוה ויראה**, וכן אמרו (קידושין ל, ב) בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, ומצד שני בארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם מוזכר להיפך, שהתורה **נקנית** בענוה ודיראה, דהיינו שהענוה והיראה הם שמביאים לתורה, ולא להיפך.

והביאור בזה, כי באמת שני הדברים נכונים, וכשלומדים קצת תורה מתעלים קצת בענוה ודיראה, ומכוח זה מוסיפים עוד יותר תורה, ועל ידי זה מתעלים עוד יותר בענוה ודיראה, וכך מתקדמים ומוסיפים עוד תורה ועוד ענוה ויראה, וזה הולך בהדרגה, שכל אחד משלים את השני, ואינו בבת אחת אלא מוסיף והולך מדרגה לדרגה.

דרגת 'מלכשתו' דבקות ביראה ובענוה

יש לדייק הלשון '**מלכשתו**', שעל ידי העסק בתורה לשמה זוכה לדרגה שהענוה והיראה נעשים לו כמו לבוש, שהוא מלוש בהם ואינם נופלים ממנו, ואינו צריך להתחזק עם 'מעשה לבישה' בזה, כי הוא כבר 'לבוש' עם היראה והענוה! זהו כוח התורה לשמה, שמלכשתו ענוה ויראה, שהענוה והיראה דבוקים בו, והוא מלוש בהם, בלי היסח הדעת מענוה ומיראת שמים, והיראה והענוה לא נפרדים ממנו!

◆ זכה לדברים הרבה ◆

על ה'דברים הרבה' שנתקיימו ברכינו זל"ה, מתוך הספר חתנו הגאון רבי אברהם ישעיהו אדלר שיב"חט"א בימי השבעה, בכולל עשרת שלמה ובכית המדרש של קהילת יוצאי נחלת הלויים

ועל זה אמר מלבשתו ענווה, שמי שהענווה אצלו היא רק כמו גלימה, אזי אמנם מחוץ לביתו הוא עניו, אבל בתוך ביתו הוא עומד על הרצונות שלו, ואם נעשה דבר שלא כרצונו הוא מקפיד ואכפת לו, אבל הלומד תורה לשמה זוכה שהענווה נעשית לבוש שלו, שהיא צמודה עליו ואינה נפרדת ממנו, וגם בתוך ביתו מתנהג תמיד בענווה, ודבר זה ראינו אצל רבינו, שהענווה הייתה אצלו כסדר גם בתוך הבית, וכך המשיך עד יום מותו.

וכבר הזכרנו בהספד בהלוויה איך שביטל עצמו בפני רבותיו, ולא החשיב עצמו כלל למאן דאמר, ובכל אסיפה שהשתתפו רבותיו היה שותק ולא מביע דעה כלל, ואמר שהוא בא רק מפני הכבוד, שאינו יכול לסרב אחרי שקראו לו, אבל אינו מביע כלל שום דעה בפניהם.

ולפני כמה שנים הוא שאל את נשיא הישיבה שליט"א היכן הוא חושב לתת לו חלקת קבר, והראה נשיא הישיבה על חלקת קבר בשורה הראשונה, ומיד אמר רבינו שאינו מוכן בשום אופן להיקבר שם בשורה אחת עם רבותיו, ויקברוהו היכן שירצו אך לא באותה שורה עם רבותיו, ואף שכבר היה גדול ראשי הישיבות שבדור, לא הסכים להעמיד עצמו ליד רבותיו, וזהו 'מלבשתו ענווה'.

ומלבשתו ענווה **יִרְאָה**, אחרי שיש ענווה יש גם יראה, כי מי שיש לו ענווה מבקר את עצמו ומאמין שהוא יכול לטעות, וממילא הוא ירא שמים, וכבר סיפרו איך שגם ביומו האחרון כשהיה חולה וחלש מאד, הביאו לו מין מאכל עם ויטמינים שמקובל לתת לחולים, והוא שאל האם זה כשר, ואמרו לו שיש הכשר אבל לא למהדרין, ומיד אמר כשהוא שוכב על ערש דווי שבשום אופן לא יאכל מזה, וכמו שבכל חייו לא הכניס לפיו מאכלות כאלה כך גם בשעת מיתו, עד שחיפשו ומצאו בבית החולים תחליף לזה עם הכשר טוב.

ושמעתי בבית בשעתו, שכנראה בתור ילד הוא פעם הזיז את המתג של החשמל בשבת, ומאז כל ימיו נזהר שלא להדליק חשמל באותו מקום גם בימות השבוע, כדי שלא יבוא לידי מכשול, וגם בכלל היה מאד זהיר ומדקדק בהלכה, והקפיד על כל דקדוקי החזון איש שיהיה הכל באופן חָלָק לכתחילה.

וכבר נתפרסם מה שהיה בחג השבועות האחרון, כשהגיע לבית החולים אחרי התקף לב קשה וחמור שהיה לכל הפחות שמונה שעות, ורק לקראת בוקר התייצב מצבו, ובצהריים למרות חולשתו הגדולה במה היה טרוד? שהוא עשה עירוב תבשילין בערב החג, וחשב שכבר בשעה שעשה את העירוב הוא היה במצב שאמור להתפנות לבית החולים שלא היה צריך כלל לעירוב, ומאד דאג מכך עד שהביאו לו אבקת מרק עם מים רותחים בכלי ראשון שיוכל לבשל, אלו היו המחשבות שלו בזמן שהיה כל כך חלש ובקושי פקח את עיניו, מה עם העירוב שעשה, וזהו מלבשתו יראה.

ידוע מה שכתב רבי חיים ויטאל בהקדמה לפרי עץ חיים, שמי שאומר שהוא לומד תורה לשמה, התנא רבי מאיר מכחישו, מפני שרבי מאיר אמר בברייתא כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה ולא עוד אלא שנקרא רע אהוב אוהב את המקום אוהב את הבריות ועוד רשימה שלמה של דברים נפלאים מה שצריך לצאת מאדם שעוסק בתורה לשמה, ומי שאומר שהוא לומד תורה לשמה, רבי מאיר אומר לו, איך אתה יכול לומר שאתה לומד לשמה אם אין לך את כל הדברים האמורים, ואם היית לומד לשמה היו מתקיימים בך כל הדברים האלו.

אבל אצל ראש הישיבה גדול הדור זכר צדיק לברכה, אפשר לומר שרבי מאיר מסייעו ואומר עליו: אני מעיד שאתה למדת לשמה, שהרי יש בך את כל המעלות האמורות, וכולם נתקיימו בך!

ונתבונן מהו עסק התורה לשמה שראו אצלו, כבר מצעירותו, לפני גיל עשר, כשעלו לארץ מרוסיה, הם באו לרמת השרון בלי שום דבר, והאבא מיד הלך לבית הכנסת ושאל גמרות שיוכל ללמוד איתם, אבל על מה יישבו וילמדו? הם לקחו ארגזים של תפוזים בתוך לול של תרנגולים, ומאחד עשו כיסא, ומהשני שולחן, וכך ישבו ולמדו כמעט בחוסר כל, תורה לשמה ותורה מתוך הדחק.

ועם כל זה הם היו אנשים מאד שמחים ולא היה להם שום עצבות, כי פיקודי השם ישירים משמחי לב, ואם לומדים ישר זה משמח, ואז יכולים להיות גם משמח את המקום ואת הבריות, ואילו מי ששרוי בעצבות אף אם יהיה ירא שמים אבל אינו יכול לשמח את הבריות, כי לשמח את הבריות צריך להיות אדם שמח, עם פנים זוהרות ומאירות, שכולם רואים אותו ונהנים ממנו, ורק אדם שהוא מלא שמחה על ידי שלומד תורה לשמה זוכה לזה.

וראינו אצל ראש הישיבה שנתקיימו בו כל המעלות האלו, **אוהב את המקום, אוהב את הבריות, משמח את המקום, משמח את הבריות.** ולמשל בערבי ימים טובים מעולם לא שכח לצלצל בטלפון לדבר עם כל מיני אלמנות במשפחה וגם אחרים שהוא הכיר לאחל להם חג שמח, משמח את הבריות.

ומלבשתו ענווה, הלא ידוע שהוא היה מיוחד במעלת הענווה, שהיא ראש לכל המידות הטובות, ולשון התנא הוא 'מלבשתו' ענווה, דהיינו לא רק שהוא עניו, אלא לבוש בענווה, וביאר בזה ברוח חיים כי בגמרא (שבת עז, ב) מצינו שיש 'לבוש' ויש 'גלימה', לבוש הוא מלשון לא בוש, והוא בגד כזה שאם האדם יוריד אותו יהיה לו בוש, ואינו מורידו אף לא בפני בני ביתו, ואילו גלימה הוא לשון גולם, והוא בגד המסתיר רק את חיתוך האיברים, שהיא נראה כגולם, שלם, ומתכסה בו רק ברחוב ובפני אנשים נכבדים, ולא בתוך ביתו.

הדבקות בתורה, כי התורה מקדשת את האדם, וכמו שאמרו על העוסק בתורה לשמה **ימכשרתו להיות צדיק וחסיד ישר ונאמן**, וכלל שהאדם דבוק יותר בעסק התורה ולומד יותר בהתמדה, כך גם האמונה ברורה יותר ומרגיש שהוא מדבר עם הקב"ה, וממילא לא קשה לו לכוון בתפילה כראוי.

צדיק חסיד ישר ונאמן

צדיק כפי הדין, וחסיד לפנים משורת הדין

ברוח חיים פירש שהם כמה מדרגות זו למעלה מזו, ותחילה אמר **צדיק**, דהיינו שמקיים כל דיני השולחן ערוך, ועושה הכל כפי הדין, עם כל מה שכתוב בשולחן ערוך, וגם הסעיף הראשון שויתי השם לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים, ו**חסיד** היינו שעושה גם לפנים משורת הדין, יותר מהשולחן ערוך.

ישר – שעקר לנמרי את היצר הרע

ישר זו דרגה נוספת, כמו שמצינו בלשון הרמב"ם (סוף הלכות שמיטה ויובל) והלך ישר כמו שעשאו האלוקים, והוא לשון הכתוב בקהלת (ו, כט) האלוקים עשה את האדם ישר, ופירש ברוח חיים כי ישר היינו שהצלחנו לעקור לנמרי את היצר הרע שלא ישלוט עליו, והוא בלי יצר הרע כמו שאמר דוד המלך (תהלים קט, כב) ולבי חלל בקרבי, ואמנם עדיין יכולים להיות לו פיתויים מבחוץ, אבל הוא מעצמו אין לו יצר הרע.

ואילו **צדיק** זהו מי שעדיין יש לו יצר הרע ונלחם בו, ואמנם הוא מנצח את היצר אבל עדיין המלחמה נמשכת, וכן **חסיד** שעושה לפנים משורת הדין אבל עדיין היצר הרע קיים, אבל **ישר** הוא כמו שעשאו האלוקים, וכמו אדם הראשון קודם החטא שלא היה לו יצר הרע פנימי אלא רק יצר שמפתה מבחוץ, וכמו הנחש שפיתה בעץ הדעת, שהרגיש שמי שהוא מבחוץ מפתה אותו, אבל זה לא היה בתוכו, ולא הרגיש שהוא בעצמו רוצה את החטא, אלא הרצון נוצר על ידי הפיתוי של מי שמפתה אותו, אבל לאחר עץ הדעת נכנס היצר הרע באדם עצמו שמרגיש כאילו הוא בעצמו רוצה את החטא והאריך בזה הנפש החיים שער א'.

חסיד עושה רצון השם לא לשם שחר

יש לבאר ההבדל בין **צדיק לחסיד**, כי הנה אמרו חז"ל (פסחים ח, א) האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני או שאהיה בן העולם הבא הרי זה צדיק גמור, והיינו שאם אדם מקיים המצוות כדי לזכות בהם לעולם הבא, הוא בדרגת 'צדיק', אבל אינו 'חסיד', מפני שכונתו לטובת עצמו, שרוצה לזכות לעולם הבא, ואמנם זהו גם כן מדרגה גבוהה, שהוא בעל אמונה ויודע שיש עולם הבא ורוצה לזכות לזה, אבל אין זו דרגת השלמות, ושייך שלמות יותר מזה.

והדרגה הגבוהה יותר היא לקיים המצוות בלא לחשוב על העולם הבא כלל, רק מאהבת התורה והמצוות, שזה נובע מתוך אהבת השם שבפנימיות האדם, וכמו שכתב המסילת ישרים (פרק יט) כי השמחה בתורה ובמצוות היא ענף מאהבת השם, ששמח במה שהוא אוהב ונהנה לעשות רצון הקב"ה, לעסוק בתורת השם ולקיים מצוותיו.

וזה נקרא **חסיד**, שרוצה לעשות רצון השם ואינו חושב על שכר העולם הבא, וככלל בזה לעשות רצון השם גם בדברים שאין בתורה חיוב מפורש עליהם, וכדרך שני ידידים או בני משפחה, שכל אחד רוצה לעשות נחת רוח לזולתו, ומשתדל לעשות דברים שיגרמו לו הנאה, אף שלא ביקש זאת ממנו. ועל זה אמרו (זוהר משפטים) איזהו חסיד המתחסד עם קונו, והאבות הקדושים היו בדרגה הזאת של מידת החסד, כמו שמזכירים בתפילה 'זוהר חסדי אבות'.

ישר ונאמן דרגות גבוהות של שלמות

ישר ונאמן הם דרגות גבוהות של שלמות, ישר כמו שכתוב (מכילא, ז, ב) וישר באדם אין, ונאמן כמו שכתוב על אברהם אבינו (נחמיה ט, ח) ומצאת את לבבו נאמן לפניך.

וגם **נהנין ממנו עצה ותושיה**, כפי שראו כולם איך שכל כלל ישראל נהנה ממנו, בין אלו שנכנסו בעצמם להתיעץ, ובין אלו ששלחו את שאלותיהם בכתב, והיו שמים בתיבה פתקים עם שאלות ומספר טלפון, ובכל יום לאחר שעת קבלת הקהל היה קורא כבובד ראש את הפתקים כמה שהספיק ומשיב לכולם, עשרות ומאות תשובות, אחרי ההתבוננות מה טוב לכל אחד, ו**נותנת לו מלכות וממשלה**, שהיו דבריו נשמעים בכל מקום.

ונעשה כמעין המתגבר, ראו תמיד איך שהוא חתר לאמות, וגם כשהיה אפשר לומר דברים שנראים עם יותר ברק, אם לא היה בטוח שהם אמת לא אמר אותם, וידוע שבצעירותו כשהתחיל לומר שיעורים נפלאים שאל אותו מרן הרב מפוניבז' מדוע אינו מוציא ספר מחידושי, הרי יש לו סברות טובות, והשיב ואמר כי ככל שידפיס יותר מאוחר יהיו הסברות יותר טובות, ואמר לו הרב כי גם זו היא סברא טובה...

ובאמת בכל השנים הוסיף עוד ועוד בשיעורים, וגם בשיעור כללי האחרון לפני שבועות, אמר חידושים כאלה עם סברות חדשות שמעולם לא אמר, וכל תלמידי החכמים שהיו שם התמוגגו מנחת, כך יהודי למעלה מגיל מאה אומר שיעור במשך שעה שלמה, עם קושיות ותירוצים וחידושים בהיקף עצום, וגם השיחות שהיה אומר, גם כשלא היה לו כוח להוציא ספר מהארון, היה מכין את השיחות עם מאמרי חז"ל ומדרשים ממה שאצר בראשו כל השנים בהיקף גדול וכפי שראו כולם את הדף שיצא בכל שבוע עם דברים חדשים, כמעין המתגבר!

ומוחל על עלבונו, אינני יודע אם זה בבחינת מוחל, או שמרוב טובו הוא לא הרגיש עלבון כלל, וכבר נתפרסם המעשה על בחור אחד שציער אותו, וכשהגיע לגיל השידוכים בא בקשרי שידוכים עם משפחה שלא ידעו מכל הענין, וכשנודע הדבר לאבי הכלה, שאל את מרן רבי נסים קרליץ האם להמשיך עם השידוך או להפסיק, ואמר רבי נסים שאינו יכול לענות וצריכים לשאול את ראש הישיבה בעצמו, ובאו אליו ושאלוהו והוא מיד השיב, זה שום דבר, זה רק מעשי ילדות, ולא צריכים להתייחס לזה, ואף בא בעצמו להשתתף בשמחת האירוסין, כאלו מידות טובות של מוחל על עלבונו.

וכל זה מכוח עסק התורה לשמה, שהתנא רבי מאיר מסייעו, ואומר לו, אתה למדת לשמה!

ונהניך כמנו עצה ותושייה

עצה ותושייה – אצל מרן הקהילות יעקב

[מתוך ההספד על מרן הקהילות יעקב זצ"ל]

הנה כאן לעינינו באו דברי חז"ל לידי ביטוי ממשי, חי ומציאותי. ונתקיימו הדברים בשלמות בההוא תר תורה שהיה עמנו, שכן כל מי שזקק להיוועץ בעצה טובה¹ היה נכנס ובא אצל רבינו, והיה רבינו מייצעו בסבלנות, בעצה טובה ונאמנה, עצה נכונה ונכונה, **עצה** שיש בה **תושייה**, מתוך שמחת לב אפופה בפשטות יתירה הנודעת לו. מי שהיה בידו שאלות וספקות או דברים הטעונים בירור וביאור, היה שוטחם בפניו, ורבינו מסבירו בפנים מאירות, בנעימות ובבהירות, ונהניך ממנו **בונה**. פעמים, עמדו על סדר היום דברים הצריכים חיזוק, זקוקים למי שיחזק ויעמיד הענין בגבורה וינהיגו בעוז, גם בזאת נכנסים היו אצל רבינו ונהניך ממנו **גבורה**. 'עצה ותושייה', בינה וגבורה' היו לנו והיו לכלל, ועתה אבדנום ונסתלקו מאתנו.

ונתנת לו מלכות וממשלה

מלכות ברצון וממשלה בכפייה

ידוע מהגר"א שפירש הכתוב בתהלים (כב, כט) "כי להשם המלוכה ומושל בגויים", שיש מלך ויש מושל, מלך הוא מי שהעם רוצה את הנהגתו, 'ומלכותו ברצון קיבלו עליהם', היינו שמקבלים את מלכותו מתוך הכרה שזה כדאי וטוב להם, ומרוצים מן ההנהגה שלו, וסמוכים ובטוחים שכל מה שהוא עושה זה הכי טוב שיכול להיות, ואילו מושל היינו ששולט בכפייה, שמוכרחים לשמוע בקולו בבית ברירה.

וזה ביאור הכתוב כי להשם המלוכה ומושל בגויים, כי בגויים זה ממשלה, שהקב"ה מושל בהם בעל כורחם, ואינם עושים רצונו מאהבה אלא מיראה, אבל אצל כלל ישראל זה מלוכה, שמקבלים מלכותו ברצון, וזהו שאומרים 'המלוכה והממשלה לחי עולמים', שיש מלוכה ויש ממשלה, ואצלנו זה מלוכה ובגויים זה ממשלה.

וכך גם העוסק בתורה לשמה מקבל **מלכות**, שיש ציבור שמבקשים ממנו את ההנהגה שיהיג אותם, ונשמעים לדבריו ברצון, וגם **ממשלה**, שאפילו אלו שאינם רוצים, כפופים אליו ומוכרחים להיכנע לדעתו.

מלכות וממשלה – אצל רבי חיים קניבסקי

בדורנו יש רבים שעוסקים בתורה וזוכים **למלכות**, וכפי שרואים שיש ציבור שממושמעים לזה ולזה, ויש גדולי תורה ויראה רבים, שציבור גדול נשמע להם, ומקבל את דבריהם ברצון, אבל היכן רואים את **הממשלה**, שגם מי שאינו רוצה מוכרח להיכנע ולקבל את דבריהם? דבר זה רואים אצל מרן רבי חיים קניבסקי.

ולדוגמא בבני ברק יש כביש סלול, שממשיך ישר מרחוב רבי יהודה הנשיא עד רחוב נחמיה, ובאמצע הכביש מוצבים עמודים ומחסומים, שלא יעברו משם לתוך העיר, ואם לא היו המחסומים היה שם עורק תחבורה ראשי שהרבה משתמשים בו, וכל הרשויות ומשרדי הממשלה ביקשו לפתוח את זה, אבל אין להם כוח, כי רבי חיים לא רוצה שייכנסו לתוך בני ברק, כי אם יבואו מכל הערים הסמוכות וייכנסו לתוך העיר זה יכול להשפיע משנה קטירות, ולקרר את החום של יהדות שיש בבני ברק, ועלול להשפיע לזלזול שלא להחשיב תורה כמו

שצריך, ואם רבי חיים לא מסכים כולם נכנעים לדבריו, זה לא רק **מלכות**, זה **ממשלה**!

וכל זה מכוח עסק **התורה לשמה**, שאינו מסיח דעת אף רגע מהתורה, וכשהולך ברחוב אינו מסתכל מה שם הרחוב, ואינו יודע אלא רק שכך הולכים וזו הדרך ללכת מכאן, אבל מה השם של הרחוב? אינו יודע ואינו מסתכל על זה, אלא חושב בלימוד באותו הזמן, וחוזר בנתיבים כמה דפי נמרא, כי זה מה שמעניין, ולהפסיק מהלימוד להסתכל על דברים אחרים? זה לא מעניין, ואינו יכול להפסיק, רק הגמרא זה מאד מעניין, ומאד יפה, קושיא ותירוץ מאד מעניינים, ואין היסח הדעת מזה, ובאופן כזה זוכים למלכות ולממשלה!

מלכות וממשלה להתגבר על כל היצרים

מלבד המלכות וממשלה על אחרים, יש גם **מלכות וממשלה** על עצמו, כי בטבע האדם יש יצר הרע, והיצר הרע מפתה ומסית נגד התורה, נגד מה שהתורה אומרת, היצר הרע רוצה חטאים, ואוהב את החטאים, והתורה נותנת לאדם כוח שליטה על היצר, מתוך הבנה שהחטא לא כדאי לו, והוא שונא את החטא, והחטא נעשה שונא אצלו, כמו מאכלות אסורות, שיש כאלה שמגעיל אותם לאכול מאכלות אסורות.

וזה מלכות וממשלה על עצמו, ששולט על כל כוחותיו נגד הטבע, יש דברים שהוא מקיים בתור 'מלך', שמבין שזה כדאי וטוב לו, ועושה אותם ברצון ובשמחה, ויש דברים שהוא מקיים בתור 'ממשלה', שהוא מושל על עצמו, ויש לו כוח ממשלה לשלוט על כל כוחות הגוף, ולהתגבר על כל היצרים נגד הטבע.

וכך כתב בספר הכוזרי (מאמר שלישי) שהמלך הכוזרי שאל את החבר מהו סדר היום של 'החסיד' - מי שחולך בשלמות על פי התורה, והשיבו החבר בדרך משל: 'החסיד הוא הנוהר במדינתו, משער ומחלק לכל אנשיה טרפם וכל ספקם, וינהג בהם בצדק, לא יונה אחד מהם ולא יתן לו יותר מחלקו הראוי לו, וימצאם בעת צרכו אליהם שומעים לו ממהרים לענות לו בעת קראו, יצוים ויעשו כמצוותו, יזהרים ויזהרו', ושאל אותו המלך, הרי על חסיד שאלתך, ולא על מושל... וענהו החבר 'החסיד הוא מי שהוא מושל, נשמע בחושי וכוחותיו הנפשיים והגופניים ומנהיגם ההנהגה הגופנית כמו שנאמר ומושל ברוחו מלוכד עיר והוא המוכן **לממשלה**', היינו שהחסיד הוא מי שמושל בכל כוחותיו, ומנהל את כל סדר היום שלו לפי התורה, לא לכושר ולא להתגאות, לדבר בנחת ולעשות מעשים טובים, וזוהי הגבורה האמיתית, למשול ולהתגבר על היצר, כמאמרם (אבות ד, א) איזהו גיבור הכובש את יצרו.

וזהו תר התורה שעליו אמרו (אבות ו, ה) 'שכתך גדול מכתרים' - כוח ההנהגה והממשלה של בן תורה, גם על אחרים יכול להיות, אבל בעיקר על עצמו, שהוא שולט ומושל בעצמו להתגבר על כל היצרים.

כוח ממשלה על טבע הבריאה

יש עוד דרגה של **ממשלה**, שזוכה גם למשול על טבע הבריאה, ולעשות מופתים למעלה מהטבע, כמו שידוע על מרן הגאון רבי מאיר שמחה זצ"ל שהיה רב בדווינסק, ופעם אירע שהנהר הסמוך לעיר עלה על גדותיו, והתחיל להתפשט, ועמד לשטוף את העיר, וכשסיפרו על כך לרבי מאיר שמחה, יצא לקראת הנהר, ומיד נרגע הנהר וחזר לאחוריו, ונתקיים בו מה שכתוב (תהלים קיד, א) הים ראה וינוס. כך סיפר לי אדם שהיה נוכח שם.

וכיצד זוכים לזה? מכוח הדבקות בתורה! כמו שכתב בנפש החיים (שער ד' פי"ח) 'ולואת האדם המקבל על עצמו עול **התורה הקדושה לשמה** לאמיתיה וכי' הוא נעלה מעל כל ענייני זה העולם, ומושג מאיתו יתברך השגחה פרטית למעלה מהוראת כוחות הטבעיים והמזלות כולם וכי' ואדרבה הכוחות הטבעיים מסורים אליו כאשר יגזור אומר עליהם, ולכל אשר יחפץ יסם,

ונעשה כמעין המתגבר

מעין המתגבר רק אחרי אהבת הבריות

ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק, מבואר מסדר הדברים, שכדי לזכות לרזי תורה ולמעין המתגבר, צריך קודם להיות אוהב את הבריות ומשמש את הבריות, כי המידות הטובות הם הזכויות להצלחה בתורה, ומי שאינו אוהב את הבריות ואינו משמש את הבריות לא מגיע לו ואין לו זכות להצלחה בתורה.

'לב טוב' זכות להיות מעין המתגבר

שנינו באבות (ב, ה) חמישה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי וכו' הוא היה מונה שבחן וכו' ורבי אלעזר בן ערך מעין המתגבר, ולהלן שם (משנה ט) אמר להם צאו וראו איזוהי דרך טובה שידבק בה האדם וכו' רבי אלעזר אומר לב טוב, ע"כ, ונראה שבא לומר באיזה דרך זכו כל אחד למדרגתו, וכגון רבי אלעזר בן ערך שהיה **כמעין המתגבר**, שהוא כוח כשרון מיוחד למעלה מן הטבע, במה זכה ומה היא הדרך המביאה לזה? לב טוב ומידות טובות!

זהו צנוע וארך רוח

דרגות גבוהות במידות מכוח התורה

והיו צנוע וארך רוח, מידות טובות אלו מוזכרות כמעט בסוף, לאחר כל המעלות של צדיק חסיד ישר ונאמן עם כל המלכות וממשלה ורזי תורה ומעין המתגבר, ורק אחר כך הוי צנוע וארך רוח ומוחל על עלבונו, כי זה מדרגות גבוהות של התגברות כנגד הטבע, ועל ידי עסק התורה לשמה זוכים לזה.

רבי עקיבא היה צניע ומעלי קודם שלמד

ואמנם אצל רבי עקיבא מצינו שהוא היה צניע ומעלי גם קודם שלמד תורה, ולכן באמת הוא זכה ויצא רבי עקיבא, אבל אצלנו זה הולך הפוך, להתחיל קודם עם תורה, ואחרי זה בא היצניע ומעלי.

ובמקום אחר נתבאר:

מובא בגמרא (כתובות סב, א) שרחל בת כלבא שבוע רצתה להינשא לרבי עקיבא מפני שהוא היה 'צניע ומעלי'. צניע פירושו שהוא היה עניו, עם צניעות, שלא רצה להתבלט, והסתיר את מעשיו הטובים, ומעלי היינו התנהגות יפה ומעולה מאד של מידות טובות, דברים שלא היה יכול להסתיר, וראו עליו בגלוי.

וזה דבר נדיר, שאף על פי שהוא היה אז עם הארץ, כבר היו בו מידות טובות מיוחדות כאלה.

הלומד עם מידות טובות בוראי יגדל בתורה

וכשנודע לכלבא שבוע שרחל בתו נישאה לרבי עקיבא, עמד והדירה מנכסיו, כי היא בתו של אדם נכבד, ורצה שידוך מכובד ולא פועל פשוט עם הארץ כזה, אבל אחר כך התחרט על הנדר וביקש להתיר, וכדי להתיר נדר צריכים פתח של חרטה, שאם היה יודע מזה בשעת הנדר לא היה נודר, ופתח לו רבי עקיבא ושאול אותו: אם היית יודע שהחתן יהיה אדם גדול, האם היית נודר? והשיב כלבא שבוע שלא, ובזה התיר רבי עקיבא את נדרו.

והקשו התוספות שם שהרי 'אין פותחין בנולד', והיינו שכדי להתיר נדר צריכים למצוא פתח וסיבה שהייתה קיימת בשעת

ואימתו מוטלת על כולם, כמו שאמרו בפרק התורה ונותנת לו **מלכות וממשלה**, כי נזר אלוקי אור התורה מאירה ומבהקת על ראשו.

ממשלה והשפעה – אחרי תיקון המידות

מבואר שלא שייך לזכות **למלכות וממשלה** אלא לאחר כל המעלות המוזכרות קודם, שנקרא רע, אהוב, אוהב את המקום, אוהב את הבריות, משמח את המקום, משמח את הבריות, ומלבשתו ענוה ויראה, ומכשרתו להיות צדיק וחסיד ישר ונאמן, ומרחקתו מן החטא, ורק לאחר מעלות אלו זוכה למלכות וממשלה.

והיינו מפני שאם רוצים לזכות להשפיע חיזוק על אחרים, שיהיו נשמעים לדבריו כענין מלכות וממשלה, צריך קודם לקשט עצמו ולתקן את מידותיו, ולזכות לכל המעלות האמורות, ורק על ידיהם יכול גם לזכות להשפיע ולקבל מלכות וממשלה!

ומגליל לו רזי תורה

גילוי סודות התורה לרבינו הגר"א

מן השמים מגלים לו את סודות התורה, כמו שסיפר הגר"ח מוואלוז'ין (בהקדמה לביאור הגר"א על ספרא דצניעותא) על רבו הגר"א כי פעמים רבות הגיעו אליו מגידים מן השמים וביקשו ללמדו סודות התורה, אמנם הוא לא רצה לשמוע מהם, מפני שרצה לעמול בתורה עם היגיעה שלו, ועוד מביא שם שראה בכתבי ידו של הגר"א שמביא סתרי תורה שגילה לו יעקב אבינו, וכן היו לו חידושים בסתרי תורה שהכין לומר במתיבתא דרקינא אחר פטירתו.

וידוע שבשעת פטירתו הוא החזיק את הציצית ובכה ואמר: כאן בעולם הזה אפשר לקיים מצות ציצית בהשתדלות קלה והוצאה של כמה פרוטות, ואילו בעולם האמת לא תהיה אפשרות יותר לקיים מצוות. בכל מצוה זוכים עוד עולם הבא, עוד קרבת אלוקים, עוד מדרגה ועוד סתרי תורה. והיו לו חידושים בסתרי תורה לומר במתיבתא דרקינא, חידושים שגם במתיבתא דרקינא לא ידעו אותם, בשיבה של מעלה, ששם עוסקים בתורה עם ההבנה של הנשמות, וכבר לומדים תורה עם סתרי תורה, יש סתרי תורה שהם לא יודעים עדיין, והוא יודע אותם. כזו מדרגה!

על הכרעת החזון איש בענייני רפואה

ידוע ממרן החזון איש זצ"ל שהיו באים אליו בשאלות רפואיות, והיה מכריע ונותן עצות, וגם ידע בחכמת הרפואה, ומעשה שהיה עם דוקטור אשכנזי, שהיה מנתח ראש בבית החולים 'בלינסקי', והתניעץ עם החזון איש על ניתוח ראש, שהיו שני דרכים כיצד לעשות את הניתוח, והחזון איש הכריע בזה, למרות שלא למד רפואה, הוא ידע איך הדרך היותר טובה בניתוח ראש, ומהיכן ידע זאת? סוד השם – ליראיו! למעלה מן הטבע.

והגר"ש וואנזר זצ"ל כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"י סימן יג) "מאין שאב מרן החזון איש ידיעתו המדהימה בענייני רפואה? ברור אצלי שזה מכוח לימוד תורה לשמה שמבואר פ"ו דאבות שאחד הסימנים **שמגלים לו רזי תורה** רצה לומר סודי התורה שאי אפשר בשכל האנושי לעמוד עליהם מכל מקום מגלים לו במתנה מן השמים, ונוסף לזה שהיה לו זצ"ל חוש מיוחד מעצמו בחכמת הניתוח וביסודי הטבע, והכל נמשך מכוח התורה, ומצינו כן בקדמונים (הרמב"ם והרמב"ן ושאר גדולי הדורות) שהיו רופאים ממש ועיקר מה ששאבו ממעייני התורה שנתקדשו חושיהם על ידה".

ומגדלתו ומרוממותו על כל המעשים

התורה מקדשת יותר מכל המצוות

ומגדלתו ומרוממותו על כל המעשים, פירש ברוח חיים, "כי התורה יותר גדולה אפילו ממעשים טובים", היינו שהעסק בתורה מגדל ומרומם את האדם יותר מכל המצוות ומכל המעשים הטובים שיעשה.

וכן מפורש בהרבה גמרות ומדרשי חז"ל, ובספרי המוסר ראשונים ואחרונים, שהתורה גדולה יותר מכל המצוות, והאריך בזה הנפש החיים בשער ד', ואמנם התורה מחייבת גם תרי"ג מצוות, אבל יש שיעור כמה חייבים, ובשאר הזמן יש לעסוק בתורה, וכשעוסקים בתורה זה מקדש יותר מכל המעשים הטובים!

מפני שאדם שעוסק בתורה, והמוח דבוק בתורה, הרי הוא דבוק בשכינה, כמו שאמרו (וזה אחרי ע, א) קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד הוא, והלמוד תורה שכינה שרויה עמו, שזהו דבר שלא מצינו בעושה מצוה שתהא שכינה שרויה עמו, רק באדם שיושב ועוסק בתורה, וכמו שדרשו חז"ל (אבות ג, ה) עשרה שיושבים ועוסקים בתורה שכינה שרויה ביניהם שנאמר אלוקים ניצב בעדת קל וכו' ומנין אפילו אחד וכו'.

לכן השפעת התורה גדולה יותר מכל המצוות, אבל זה תלוי גם ברציפות, שלא יהיה הפסק והיסח הדעת מלימוד התורה, כי אם אין רציפות ההשפעה מסתלקת, ואמנם יש גם מעשים טובים שצריך לקיימם, אבל בזמן שלא מוטל עליו איזה חיוב לקיים, צריך להיזהר שלא להפסיק מן הרציפות בתורה.

התורה מקדשת יותר מכל המצוות, כמו שאמרו **ומגדלתו ומרוממותו על כל המעשים**, וכל מעשים טובים שאדם יעשה לא יגיע בהם למדרגת האדם על ידי תורה דביבור או במחשבה ובהרהור.

ואמרו חז"ל (סוטה כא, א) עבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה, היינו שאם אדם עשה מצוה ואחר כך עבר עבירה, העבירה מכבה את המצוה, אבל אם למד תורה ועבר עבירה, קדושת התורה נשארת, וכמו שמצינו אצל אחר (הגיגה טו, ב) שאפילו שעבר עבירות, התורה שלמד הצילה אותו ונכנס לגן עדן, אחרי שעבר את הגיהנום.

ועוד מצינו בגדול קדושת התורה, שאסור להרהר בדברי תורה במבואות המטונפות, ואילו שאר מצוות מותר להרהר שם, וכן תפילה בקשה והודאה שאין בה הזכרת השם מותר אפילו במקום שאינו נקי, וכפי שאומרים בבוקר מיד כשקמים מהשינה מודה אני לפניך בידיים שאינן נקיות, ובנפש החיים ד, (ז) כתב שמותר לחשוב מחשבות של דבקות וחיוק האמונה במבואות המטונפות, ורק דברי תורה אסור להרהר שם, מפני גדול קדושת התורה.

עסק התורה קרבת אלוקים הגדולה ביותר

שינוי בריש מסכת פאה "ותלמוד תורה כנגד כולם", והיינו לגבי השכר, שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא, שכר תלמוד תורה גדול יותר מכל המצוות, והגר"א בשנות אליהו שם כתב שכל מילה ומילה של לימוד התורה היא מצוה, והחפץ חיים עשה חשבון שבדקה אחת אדם יכול לומר כמאתיים מילים, אם כן אפשר לקיים מאתיים מצוות בדקה אחת של לימוד תורה, וזהו מה שתלמוד תורה כנגד כולם מצד הכמות.

וגם מצד האיכות, תורה היא יותר מכל המצוות, כמו שכתב הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה ג, ד) "היה לפנינו עשיית מצוה ותלמוד תורה, אם אפשר למצוה להיעשות על ידי אחרים לא יפסק

הנדר, וכאן זה דבר חדש שנולד אחר כך שרבי עקיבא נעשה אדם גדול, ובשעת הנדר הוא עדיין היה עם הארץ, וכיצד הותר הנדר? ויתרצו התוספות "דחכא לא חשיב נולד, כיון שהלך לבי רב, דדרך הוא בהולך ללמוד שנעשה אדם גדול", והיינו שזה לא נקרא נולד, כי 'נולד' פירושו שנתחדש דבר שלא היה צפוי קודם, אבל כאן כבר היה צפוי וידוע מתחילה שרבי עקיבא יהיה אדם גדול, 'ידרך' הוא בהולך ללמוד שנעשה אדם גדול.

וביאור דבריהם, שמי שהוא בעל מידות טובות כאלה, צניע ומעיל, והולך ללמוד, הוא בודאי יהיה תלמיד חכם! וכלבא שבוע לא ידע את המציאות שרבי עקיבא היה מוכשר עם מידות טובות כאלו וילך ללמוד, אבל מי שלומד עם מידות טובות כאלו בודאי יהיה אדם גדול, ולכן אין זה 'נולד'.

מדוע לא כולם נעשים כמו רבי עקיבא

יש להתבונן אם כן מדוע יש הרבה שלומדים ולא נהיים כמו רבי עקיבא, והכרתי חתן שהשתדך עם משפחה אחת, ואמרו עליו שהוא עדיין לא למד, אבל אשתו תעשה אותו לרבי עקיבא... והסוף לא היה כך, וצריך להבין באמת מדוע יש הרבה כאלה שהולכים ללמוד ולא מצליחים כמו רבי עקיבא. ונראה כי הסיבה לכך היא מפני שצריך קודם להיות 'צניע ומעיל', עם מידות טובות!

ובדרך כלל זה דבר נדיר מאד שיהיה צניע ומעיל בלי תורה, ורבי עקיבא היה נשמה מיוחדת, שמתחילת יצירתו היה עם מידות טובות כאלו, כמו שאמרו (מנחות כט, ב) שהיה ראוי שתינתן תורה על ידו, ולכן כשלמד הוא נהיה רבי עקיבא. אבל מי שאינו בעל מידות טובות כאלו צריך לעבוד על המידות, כי יש יצר הרע שמושך לדברים אחרים, ויש חמדת הממון וחמדת הכבוד ושאר מידות רעות.

בדרגתנו מוכרחים להתחיל עם עסק התורה

ואמנם כדי לקבל מידות טובות מוכרחים להתחיל עם תורה, שהתורה מביאה לידי מידות טובות, כמו שאמרו (ברכות יז, א) תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים, והיינו שתכלית התורה הוא להגיע על ידיה לתשובה ומעשים טובים: תשובה על העבר, ומעשים טובים מכאן ולהבא, וזה המידות הטובות.

ואילו רבי עקיבא התחיל מיד עם המידות הטובות, מפני שהוא נולד כך, אבל אצלנו למרות שיש מידות טובות בטבע, לא תמיד המידות הטובות שולטות ומנהיגות אותנו, ולכן אנו מוכרחים להתחיל עם תורה! וכשלוומדים קצת תורה מתעלים במידות, ואז מוסיפים עוד יותר תורה, ועל ידי זה המידות יותר מתעלות, וכך מתקדמים ומוסיפים עוד תורה ועוד מידות טובות, ומתעלים עוד ועוד בתורה ובמידות לאין שיעור.

ומוזהל על עלבוננו

שיא השלמות שבא על ידי תורה

מוחל על עלבוננו זוהי דרגה גדולה מאד, שזכרה בסוף כל הדברים שזוכה העוסק בתורה לשמה, מפני שבאמת זה דבר קשה מאד, להיות מוחל על עלבוננו, בדרגת ענוהו כזו, שלא אכפת לו ממה שמעליבים אותו, ואינו מרגיש בעלבוננו כלל, וזהו השיא של שלמות האדם שבא על ידי תורה!

דרגת נעלמים ואינם עוֹלָבִים מכוח התורה

להיות **מוחל על עלבוננו** זה קשה מאד, כי זה נגד הטבע, וכבר הפליגו חז"ל (גיטין פ, ב) במעלת הנעלמים ואינם עולבים שהלמה הכתוב ואמר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו, ועל ידי תורה לשמה זוכים לזה.

לנצל כל רגע להידבק בקדושת התורה

צריכים לדעת את חשיבות התורה, שכל רגע של תורה, אפילו אם יש רק דקה אחת ללמוד, זה כדאי! וכשאדם עוסק בתורה הוא מתקדש, ובדרך כלל אלו שעוסקים בתורה לא יודעים את המדרגה שלהם, וצריכים לדעת את זה, שעסק התורה מקדש את האדם, ואמנם צריכים גם לקיים את המצוות, ולא להיות 'לומד ואינו מקיים', והמצוות גם כן מקדשות את האדם, אבל התורה מקדשת יותר, ובכל רגע שאדם לומד הוא דבוק בקדושה.

ואפילו מי שאין תורתו אומנותו, שעוסק במלאכה לפרנסתו, ויותר קשה לו ללמוד, אם אף על פי כן הוא מנצל את הרגעים הפנויים שלו לתורה, אין לשער מה שזוכה בזה, וככל שצריך יותר להתאמץ, זוכה יותר: וכן מי שתורתו אומנותו, במשך היום יש זמנים ששייך להתבטל קצת, ואם הוא מתאמץ שלא להתבטל, כל רגע שלא מתבטלים - זו זכות עצומה מאד, זכות התורה, ועל ידי התורה זוכה להידבק בקדושת השם ית.

תלמודו, ואם לאו יעשה המצוה ויחזור לתורתו", היינו שאם יש מי שיעשה את המצוה במקומו אסור להפסיק מלימודו לזה, ורק כשאין מי שיעשה את המצוה, אזי התורה עצמה מחייבת לקיים את המצוה, וצריך לעשות המצוה ומיד לחזור לתלמודו.

והטעם בזה מפני שעסק התורה הוא קרבת אלוקים הגדולה ביותר, כמו שאמרו (תנא דבי אליהו רבה פ"ח) שבשעה שאדם עוסק בתורה הקב"ה יושב כנגדו ושונה עמו, ומצינו גם בגמרא (גיטין ו, ב) שרבי אביתר ורבי יונתן נחלקו בדברי תורה, ופגשו את אליהו הנביא ושאלו אותו, מה הקב"ה עושה באותה שעה, ואמר להם שהקב"ה חוזר על דבריהם ואומר "אביתר בני כך הוא אומר יונתן בני כך הוא אומר".

וכן בברכות התורה אנו אומרים "המלמד תורה לעמו ישראל" שהקב"ה בעצמו מלמד אותנו תורה, ומפיו אנו מקבלים את ההבנה בתורה כמו שכתוב (משלי ב, ה) "כי השם יתן חכמה מפיו דעת ותרבונה", וככל שאדם דבוק יותר בתורה עם ריכוז המחשבה בכל כוחו הרי הוא מתקדש בקדושת התורה ומתקרב בזה להקב"ה.

• אי לאו האי יומא שלמדתי תורה ונתרוממתי •

מתוך שיחה בישיבה הק' ערב חג השבועות, סיון תש"ס

ההכרה והידיעה הזאת נקראת ענווה, ואין ענין הענווה לרמות את עצמו או להחזיר לעצמו דברים שאינם נכונים, אלא ענווה היא הבהירות הכי גדולה שאדם מכיר ויודע את האמת בשלמותה באמיתתה ממש, ועל פי האמת הוא מבין שאין מקום לגאווה ואין במה להחשיב את עצמו, כי הכל מן השמים ואין לו מעצמו כלום.

ולכן מה שאמר רב יוסף 'לא תיתני ענווה דאיכא אנא' אינו גאווה, כי הוא רק אמר: אני יודע שאני כלום, ולא החשיב את עצמו בזה, אלא אמר שכך המציאות והוא מכיר את המציאות האמיתית שאין לו במה להתגאות, וזה אינו גאווה.

רוממות האדם על ידי התורה - מלבשתו ענווה

ועל זה אמר אי לא האי יומא דקא גרים שלמדתי תורה ונתרוממתי, ולא בא להתגאות בזה, רק שמח במעלתו שזכה להתרומם על ידי התורה, וגם הענווה שיש לו היא מכוח התורה, שהתורה מביאה לידי ענווה כמו שאמרו באבות פרק ששי כל העוסק בתורה לשמה וכו' ומלבשתו ענווה, ועל ידי התורה נתרומם להיות רחוק מן הגאווה, כי על ידי התורה מקבלים את הדרגה הזו של הכרת האמת והבהירות הגמורה במציאות, ואי לא האי יומא דקא גרים - בלי תורה זה לא שייך! כי זה נגד הטבע, שהאדם נולד עם טבע של גאווה וזה משהחזיק אותו להחשיב את עצמו, אבל התורה מטהרת ונותנת בהירות, שהתורה היא "מאירת עיניים" (תהלים יט, ט) ומסלקת את החושך, ואז רואים שאין במה להתגאות, רק על ידי התורה, שלמדתי תורה ונתרוממתי - מלהיות בעל גאווה, להיות עניו, זה על ידי האי יומא דקא גרים.

וכך גם כל בן תורה שלומד תורה, התורה מרוממת אותו ומוסיפה בו שלמות וענווה, ומי שיועד ומכיר את חשיבות התורה צריך גם כן לחשוב 'כמה יוסף איכא בשוקא', כמה יש כאלה שאינם לומדים ואין להם את מעלת התורה, והם מסכנים שאינם יודעים את האמת ומחשיבים דברים שאינם חשובים, ובדרך השם שהוא בן תורה ומכיר את האמת ויודע מה היא החשיבות האמיתית ומהו הטוב האמיתי, ואי לא האי יומא כמה יוסף איכא בשוקא.

הגמרא מביאה (פסחים סח, ב) שרב יוסף אמר לפני חג השבועות "אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא", היינו שאלמלא היום של מתן תורה, לא היה לנו תורה ולא היינו זוכים ללמוד תורה, ובלי לימוד התורה כמה יוסף איכא בשוקא, הרי יש הרבה אנשים ברחוב ששם יוסף, ומה ההבדל בין רב יוסף לבנים, רק ההבדל הוא בתורה, שרב יוסף למד יותר תורה מהם.

והנה רב יוסף משבח את עצמו בזה, שהוא חשוב יותר מאחרים מפני שהוא למד תורה, ורש"י מוסיף שם "אי לאו האי יומא - שלמדתי תורה ונתרוממתי", זוהי החשיבות של האי יומא, שנתרוממתי! ובזה הייתה שמחתו של רב יוסף, שנתרומם על ידי התורה, ואינו כשאר אנשים שבשוק.

ולכאורה יש בזה קצת גאווה שמחשיב את עצמו, וכיצד יתכן שרב יוסף שהיה עניו יחשיב את עצמו. ומצינו בגמרא בסוף סוטה, על מה שאמרו במשנה שם "משמת רבי בטלה ענווה", היינו שרבי היה גדול מאד במדרגת הענווה, ומשמת רבי כבר לא היה משהו בדרגת הענווה כמוהו, ואמרו על זה בגמרא "אמר ליה רב יוסף לתנא לא תיתני ענווה דאיכא אנא", היינו שהוא גם כן עניו כמו רבי, ולא בטלה ענווה.

ומאחר שהיה רב יוסף כל כך עניו כמו רבי, כיצד כאן החשיב עצמו בזה שנתרומם, הרי לכאורה זו סתירה לענווה, וגם צריך ביאור בעצם הדבר שאמר דאיכא אנא, וכי אין זו סתירה לענווה לומר על עצמו שהוא עניו?

אבל באמת פשוט מאד שאין בכך סתירה, וגם אדם שמכיר את מעלותיו ויודע שהוא עניו - אין זה גאווה כלל, כי ענווה פירושה הכרת האמת של המעלות שיש לו אין סיבה להתגאות, וכפי שאמר משה רבינו (שמות טז, ז) "ונחנו מה" והרגיש שהוא כלום, למרות שהוא קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע, והוא הוציא את בני ישראל ממצרים וכל הניסים נעשו על ידו, אף על פי כן הוא כלום, כי זה לא 'הוא', אלא הכל בידי שמים בהשגחה פרטית, וכל הכוחות שיש לו אינן שלו אלא מתנה מן השמים.

והיינו הכרת האמת האמיתית שאין לאדם שום כוח עצמי, וכל הכוחות שלו וכל מה שיש לו כולו חסד ברצון השם,

מדוע לא רואים את ה'זוכה לדברים הרבה'?

בשבועות האחרונים בחיינו למד רבינו עם החברותא מסכת נדרים. וכשהגיעו לגמרא בדף ס"ב עשה דברים לשם פעלם ודבר בהם לשמם, הזכיר את פירוש הרא"ש המובא בנפש החיים (א, ד) שתורה לשמה היא "כגון לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלפול", ואמר: רואים שאם לומדים מצד שזה מעניין, זה נקרא תורה לשמה. ושאלוהו: אם כן זה לא קשה ללמוד לשמה. והשיב רבינו: אכן נכון. וחזרו ושאלו: אבל בפרקי אבות אמרו שהעוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, והיכן רואים את זה? והשיב רבינו: זה תלוי כמה זמן הוא לומד, וכמה הוא שקוע בלימוד. ונביא הרחבת הדברים בזה מתוך ב' שיחות.

שחצר ב' לשמה, שהרי כתוב 'כל העוסק בתורה לשמה, שכל אחד יכול לזכות לזה! ואם לא רואים את זה מוכרח להיות אחד משני הדברים: או שהלשמה אינו בשלמות, או שהעסק אינו בשלמות.

ויש הרבה דרגות בעסק, מה נקרא 'עסק', וכפי שאמר לי פעם אחד ממשפחה של עשירים שלמד בישיבה, ואחר כך גם הוא נהיה סוחר ועסק במסחר, ואמר שעכשיו הוא רואה שבישיבה לא למד כמו שצריך ללמוד, כי עכשיו שהוא סוחר הוא קם בזריזות והולך לישון בזמן ולא קשה לו לקום מוקדם, וגם כל היום מנוצל היטב, כי הוא מרגיש שחבל לו על כל רגע, ואילו כשלמד בישיבה זה לא היה כך, כי התורה לא הייתה אצלו כמו 'עסק', וצריך להרגיש שהתורה זה העסק שלי! שזה ה'פרנסה' שלי! וזו כבר דרגה גבוהה מאד שאינה טבעית ולא פשוט להגיע לזה.

ולכן בכל דור רואים שיש גדולים יחידים סגולה, שרואים עליהם איזה הצלחה ואיזה גדלות עם מלכות וממשלה, כפי שאמר התנא על מי שעוסק בתורה לשמה 'וְנוֹתַנָּה לָךְ מַלְכוּת וּמִמְשָׁלָה', שכולם שואלים אותם ומקבלים את מה שהם אומרים ומסכימים ונכנעים לדבריהם וסומכים עליהם בכל העולם, וזהו מכוח עסק התורה לשמה, אבל הם רק יחידים, יחידים סגולה, ומדוע לא כולם זוכים לזה? כנראה שחסר משהו בעסק או שחסר משהו בלשמה.

(אמר בשמחת שבע ברכות, אב תשס"ט)

בודאי יש כיום רבים שעוסקים בתורה לשמה, וכי לומדים רק בשביל הכבוד, הרי בודאי הרבה לומדים מצד מתיקות התורה, וזה נקרא לשמה, כמו שהביא הנפש החיים מפירוש הרא"ש, והרי אמרו שמי שעוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, ואם כן היכן כל המעלות האלה, ומדוע אין זוכים להם?

מוכרחים לומר שחצר רציפות ויש הפסקות מהלימוד, ועוסק בתורה לשמה פירושו שיהיה כמו עסק, בלי בטלה ובלי הפסק, אמנם כמובן אדם צריך גם מנוחה ושינה ובלי זה לא יוכל לעסוק בתורה ובמצוות, אבל העיקר זה התורה, ומי שעוסק ברציפות נקרא עוסק בתורה לשמה, אבל אם יש הפסק הרי אמרו (ירושלמי סוף ברכות) אם תעזבני יום יומיים אעזבך, וכן אם תעזבני שעה שעתיים אעזבך, וכל ההשפעה של התורה הולכת, ואמנם מקבלים עולם הבא על חלק הזמן שלמדו, אבל להגיע לכל המעלות של העוסק בתורה לשמה זהו רק אם לומדים ברציפות.

(מתוך שיחה בישיבה, תמוז תשס"ח)

הנה ברוך השם יש רבים שעוסקים בתורה לשמה כמו שכתב הרא"ש שלומדים מתוך תענוג וסקרנות לדברי תורה, ומדוע לא רואים את כל המעלות האלה שהזכיר התנא על העוסק בתורה לשמה? כנראה שזה מפני שחצר ב'עסק', או

ל'עילוי נשמת

הגאון רבי **אורי שרגא קלרמן** זצ"ל

ב"ר שמואל חיים הלוי זצ"ל

נלב"ע ערב חג השבועות ה' סיון תשנ"ג

ורעייתו הצדקנית הרבנית

מרת **לאה פרומט** ע"ה

בת הגאון רבי חיים יוסף זצ"ל

נלב"ע ע"ה טבת תשע"ח - תנצב"ה

ל'עילוי נשמת

הגאון רבי **בנימין ביינוש** ב"ר

אברהם דוד **קורלנסקי** זצ"ל

מראשי ישיבת פוניבז' לצעירים

ומתלמידיו הראשונים של מרן רבינו

זל"ה ה' אשר זכה ללמוד עמו בחברותא

סדר קדשים במשך כמה שנים

נלב"ע אסרו חג דשבועות

ז' סיון תשס"ו - תנצב"ה

ל'עילוי נשמת גדול מזכי הרבים

והמחזירים בתשובה בדרורנו

אוהב את חבריו ומקרבן לתורה

הגאון רבי **אורי** זצ"ל

זוהר

בן אשר מנחם מנדר ז"ל

שנר"מ גולדה ע"ה

יום פטירתו ג' סיון - תנצב"ה

דרכי החיזוק
המכון להחדרת תורת רשכבה"ג מרן הגרי"ג אדלשטיין זללה"ה

ל'עילוי נשמת הרבנית הצדקנית

מרת **גיטא פייגא קרול** ע"ה

בת הגאון רבי **יעקב** זצ"ל

נלב"ע י"א סיון תשס"ב - תנצב"ה